

**ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ
ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

Συνοπτική έκθεση πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1990

Τὸ προσωπικὸ τοῦ Κέντρου ἀποτελοῦν ὁ Διευθυντὴς του Δ. Σοφιανὸς (Διευθυντὴς ἀπὸ τὸ 1984, συντάκτης ἀπὸ τὸ 1966) καὶ οἱ συντάκτες Ἰωάννα Κόλια (ἀπὸ 27-2-1973), Κ. Λάππας (ἀπὸ 1-10-1974), Ἑλένη Ἀγγελομάτη - Τσουγκαράκη (ἀπὸ 28-12-1974), Πηνελόπη Παπαδοπούλου - Στάθη (ἀπὸ 29-7-1975), Ρόδη - Ἀγγελικὴ Σταμούλη (ἀπὸ 9-11-1981) καὶ Δ. Τσουγκαράκης (ἀπὸ 19-12-1984). Παραμένουν ἀπὸ ἐτῶν κενές δύο ὀργανικὲς θέσεις συντακτῶν. Τὸ Κέντρο στερεῖται ἐπίσης, ἀπὸ πενταετίας, δακτυλογράφου, πράγμα ποὺ δυσχεραίνει πολὺ τὴν ὀμαλὴ λειτουργία του. Γι' αὐτὸ θεωρεῖται ἀπαραίτητη γιὰ τὸ Κέντρο ἡ ἐξασφάλιση ἑνὸς τουλάχιστον διοικητικοῦ ὑπαλλήλου.

Ἐκτυπώθηκε ἐφέτος καὶ κυκλοφόρησε ὁ Γ' τόμος (σελ. 453) τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Κέντρου «Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά». Περιλαμβάνει (σελ. 7-96) πολυσέλιδη μελέτη τοῦ Ἐπόπτη τοῦ Κέντρου Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μανούσου Ἰ. Μανούσακα ὑπὸ τὸν τίτλο: «Ἡ Ἰδρυτικὴ Χριστιανικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν, ἀγνοημένο αὐτόγραφο ἔργο (1780) τοῦ Ἰω. Μπενιζέλου: Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ συγγραφέα (1780-82) μετὰ τὸ Δωρόθεο Βουλγαρῶν καὶ ἡ ἰδιοποίησις καὶ ἔκδοσις τοῦ ἔργου (1841) ἀπὸ τὸν Προκόπιον Δενδρινόν». Στὸν ἴδιον τόμον περιέχονται μελέτες τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Κέντρου Δ. Ζ. Σοφιανοῦ, καθὼς καὶ τοῦ λοιποῦ ἐρευνητικοῦ προσωπικοῦ.

Καθυστερεῖ, γιὰ λόγους γραφειοκρατικούς, ἡ διενέργεια διαγωνισμοῦ γιὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἐκτύπωσης τοῦ Δ' τόμου τοῦ Καταλόγου τῶν Χειρογράφων τῶν Μετεώρων, τὸν ὁποῖον ἔχει ἐτοιμάσει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου.

Ἀναλυτικότερα, στὰ πλαίσια τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκδοτικῶν προγραμμάτων τοῦ Κέντρου, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰδικῶν ἐνασχολήσεων τοῦ προσωπικοῦ του, ἔγιναν οἱ ἑξῆς ἐργασίες:

α'. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Δ. Ζ. Σοφιανὸς συνέχισε τὴ σύνταξιν τοῦ Δ' τόμου τοῦ Καταλόγου τῶν Χειρογράφων τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὴν περιγραφὴν τῶν κωδίκων τῆς Μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος. Γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτὸ μετέβη πολλές φορές καὶ ἐργάστηκε ἐπὶ πολλές ἡμέρας στὶς βιβλιοθηκῆς τῶν μετεωρικῶν μονῶν.

Μετὰ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ βοήθησε καὶ στὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐκδηλώσεων γιὰ τὸν ἑορτασμό τῶν 600 χρόνων τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Μετεώρου. Στὰ πλαίσια τοῦ

προγράμματος αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τοῦ ὑπάρχοντος στὸ Κέντρο φωτογραφημένου ἀρχαιοκοῦ ὕλικου, ἀνέλαβε καὶ πραγματοποιοῖσε τὶς ἐξῆς ἐκδόσεις: 1. «Μετέωρα - Ὀδοιπορικὸ» (ἔκδ. Μ. Μεγάλου Μετεώρου 1990· ἀναφέρεται στὴν ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία τῶν ἕξι μετεωρικῶν μονῶν). 2. «Ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ὁ Μετεωρίτης: Βίος, Ἀκολουθία, Συναξάρια» (ἔκδ. Μ. Μεγάλου Μετεώρου 1990). 3. «Οἱ θησαυροὶ τοῦ Μεγάλου Μετεώρου», καλλιτεχνικὸ λεύκωμα μὲ πλούσια εἰκονογράφηση, ἔκδ. (1990) Κτηματικῆς Τράπεζας. 4. Τὸ Μεγάλον Μετέωρον - Ἱστορία καὶ τέχνη» (σὲ συνεργασία μὲ τὸν Ἀκαδημαϊκὸ κ. Μανόλη Χατζηδάκη), ἔκδ. τῆς Interamerican 1990. Δημοσίευσε στὸ περ. «Νέα Ἑστία» (1 Ὀκτ. 1990) μελέτη μὲ τίτλο «Μετέωρα - Σύντομο ἱστορικὸ χρονικὸ τῆς μετεωρίτικης μοναστικῆς πολιτείας». Ἐδωσε διάλεξη (16-6-1990) στὴ Μονὴ Μεταμορφώσεως (Μεγάλου Μετεώρου) μὲ θέμα «Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων κειμήλια πολῦτιμα τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς μας κληρονομιάς».

Ἐλαβε μέρος στὸ Β΄ Συμπόσιο Τρικαλινῶν Σπουδῶν (Τρίκαλα, 9-11 Νοεμ. 1990), ὅπου παρουσίασε τὴν ἀνακοίνωση μὲ θέμα «Ἐξακόσια χρόνια ὀργανωμένης μοναστικῆς παρουσίας στὰ Μετέωρα. Ἱστορικὴ τεκμηρίωση».

Παρακολούθησε καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐκτύπωση τοῦ Γ΄ τόμου τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Κέντρου «Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά», ὅπου δημοσίευσε πολυσέλιδη ἱστοριοφιλολογικὴ μελέτη μὲ τίτλο «Ὁ ἅγιος Ἀχίλλιος Λαρίσης» (σελ. 97-213).

Προώθησε τὴν ἐργασία του γιὰ τὴν ἐκδοση τῆς μακρᾶς ἐπιστολιμαίας διατριβῆς τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ (κῶδ. 154 Μ. Μεταμορφ. Μετεώρων, φφ. β΄-οδ΄), ποῦ θὰ περιληφθεῖ στὴ σειρά τῶν Δημοσιευμάτων τοῦ Κέντρου (Κληροδότημα Ἀναστ. Ὁρλάνδου).

Δημοσίευσε, ἀπὸ τὸ ὑπάρχον στὸ Κέντρο φωτογραφημένο ἀρχαιοκοῦ ὕλικό τῆς Μονῆς Δουσίκου, μελέτη στὸ περιοδικὸ «Τρικαλινά», τόμ. 10, 1990, σελ. 7-31, ὑπὸ τὸν τίτλο «Τὸ συνοδικὸ γράμμα (1381, Νοέμ.) τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης Νείλου ὑπὲρ τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῶν Μεγάλων Πυλῶν (Πόρτα-Παναγιᾶς)». Δημοσίευσε ἐπίσης στὸ περ. «Λακωνικαὶ Σπουδαί», τόμ. 10, 1990, σελ. 89-110, τὴν ἐργασία «Δύο μετεωρικὰ χειρόγραφα πελοποννησιακῆς προελεύσεως».

β΄. Ἡ συντάκτρια Ἰωάννα Κόλια, ὅπως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἀσχολήθηκε βασικὰ μὲ τὸ πρόγραμμα τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ἐκδοση τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου. Ἐτσι, ὀλοκλήρωσε τὴ μεταγραφή αὐτῶν ποῦ περιλαμβάνονται στοὺς κώδικες Ἀγίου Παντελεήμονος Ἀγίου Ὁρους ἀρ. 693 καὶ 781 καὶ Προυσοῦ ἀρ. 21. Παράλληλα, συνέχισε τὴ συγκέντρωση ὕλικου γιὰ τὸ σχολιασμὸ τῶν προσώπων καὶ γεγονότων, γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος στὶς ἐπιστολὲς αὐτές.

Ὅπως εἶχε προγραμματιστεῖ, ἡ ἐργασία τῆς «Ἀθανάσιος ἱερομόναχος ὁ ἐξ Ἀγράφων (1656-1717): Ἡ ἐπιστολογραφία του», δημοσιεύτηκε στὰ «Μεσαιωνικά

καὶ Νέα Ἑλληνικά», τόμ. Γ', σελ. 215-254. Περιλαμβάνεται εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα καὶ σχολιασμένες 28 ἐπιστολές τοῦ λόγιου ἱερομόναχου, τῶν ἐτῶν 1699-1712. Οἱ ἐπιστολές τῶν ἐτῶν 1713-1717 θὰ δημοσιευθοῦν στὸν ἐπόμενο (Δ') τόμο τοῦ ἴδιου περιοδικοῦ.

γ'. Ὁ συντάκτης Κ. Λάμπας συνέχισε τὴ μεταγραφὴ τῆς Ἀλληλογραφίας (μετὰ τὸ ἔτος 1817) τοῦ Κων. Οἰκονόμου, ἐν ὄψει τῆς ἐκδόσεως τοῦ Β' τόμου. Στὰ πλαίσια τοῦ ἴδιου προγράμματος, ἐργάστηκε σὲ Βιβλιοθήκες καὶ Ἀρχεῖα γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ ἐπιστολῶν τοῦ Κ. Οἰκονόμου, ποὺ θὰ περιληφθοῦν στοὺς ἐπόμενους τόμους, καὶ γιὰ τὴ συγκέντρωση βιβλιογραφικοῦ καὶ ἄλλου ὕλικου, ἀπαραίτητου γιὰ τὸ σχολιασμὸ τῶν ἐπιστολῶν.

Ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοση στὸ περ. «Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά» (τόμ. Γ', σελ. 431-453) τοῦ Καταλόγου τῶν καταλοίπων τοῦ Μ. Ἰσ. Νομίδη (ΜΙΣΝ), ὁ ὁποῖος συντάχθηκε μὲ τὴ συνεργασία καὶ τῶν Γ. Παπαδημητρίου καὶ Πηνελόπης Στάθη.

δ'. Ἡ συντάκτρια Ἑλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συλλογὴ στοιχείων, ἀποδελτιώσεις, καθὼς καὶ ἀνακατατάξεις ὑπαρχόντων δελτίων, γιὰ τὸ πρόγραμμα «Τὰ Μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος - 1. Τὰ Μοναστήρια τῆς Κρήτης». Συνέχισε τίς ἔρευνές της στὴ Βρεταννία γιὰ ἀναζήτηση καὶ καταγραφὴ περιηγητικῶν ἔργων ποὺ ἀναφέρονται στὴν Ἑλλάδα καὶ περιέχουν στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν τεκμηρίωση καὶ ἔκδοση τῶν ἐπιστολῶν τοῦ λόρδου Guilford, τὴν ὁποία ἐτοιμάζει. Συνέχισε ἐπίσης τὴν ἐργασία της γιὰ τὸν Γεώργιο Χρυσόγονο τὸν Τραπεζούντιο, μὲ τὴν προσθήκη νέων ἀνέκδοτων κειμένων, καθὼς καὶ τὴ συγγραφὴ τῆς μελέτης τῆς «Greek Women, 16th-19th centuries. The travellers'view».

Δημοσίευσε τίς ἐργασίες: 1. «The Eve of the Greek Revival - British Travellers' Perceptions of Early Nineteenth Century Greece», London - New York 1990. - 2. «Οἱ περιηγήσεις τοῦ λόρδου Guilford στὴν Ἑλλάδα», Πρακτικά τοῦ Ε' Διεθνoῦς Πανιoνίου Συνεδρίου, τόμ. 2, σελ. 71-82. - 3. «Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ζωῆς τῆς Λάρισας κατὰ τὴν Τουρκοκρατία», Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, τόμ. Γ', 1990, σελ. 255-332. - 4. «Οἱ ἀναφορές τοῦ Leake πρὸς τὸ Foreign Office καὶ τὸ ἔργο του 'Travels in the Morea'», Λακωνικά Σπουδαί, τόμ. 10 (1990), σελ. 339-367.

ε'. Ἡ συντάκτρια Πηνελόπη Στάθη συνέχισε τὴν ἐργασία της στὸ Τμῆμα Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὅπου ὀλοκλήρωσε τὴν ἀποδελτιώση τοῦ τετάρτου φακέλου τοῦ Γραμματοφυλακείου τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, μὲ τίτλο «Ἀλληλογραφία Τουρμίας». Ἐπεράτωσε τὴν καταγραφὴ καὶ τὴ σύνταξη καταλόγου τῶν χαρτῶν καὶ σχεδίων τοῦ Ἀρχείου Μ. Ἰσ. Νομίδη (ΜΙΣΝ). Δημοσίευσε στὸ περ. «Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά», τόμ. Γ', 1990, σελ. 397-

419, μελέτη υπό τον τίτλο: «Τὸ Ἀρχεῖο, ἡ ἐργογραφία καὶ ὁ λόγος ᾗ τὶς ὁ Κιζ Κουλέ καὶ τὶς ὁ Λεάνδρος» τοῦ Ξ. Α. Σιδερίδη».

Ἔλαβε μέρος στὸ 11ο Διεθνὲς Συνέδριο Τουρκικῆς Ἱστορίας στὴν Ἀγκυρα, μὲ θέμα ἀνακοινώσεως «Οἱ περιοδεῖες τῶν μελῶν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὰ ἐδάφη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τὸν 18ο καὶ 19ο αἰ.» (στὰ τουρκικά). Συμμετέσχε ἐπίσης στὸ Διεθνὲς Συνέδριο ποὺ ὀργάνωσε τὸ Ἴδρυμα Μεσογειακῶν Ἐρευνῶν στὴν Ἀθήνα (26-28 Σεπτ.), μὲ θέμα «Ἡ σύγχρονη Τουρκία» ἀναφέρθηκε, παρεμβατικά, σὲ θέματα σχολικῶν ἐγχειριδίων στὴν Τουρκία (σχετικὸ δημοσίευσμά της στὸ «Ἐνημερωτικὸ Δελτίο», τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ε.Ι.Ε., Ὀκτ. 1990).

ζ'. Ἡ συντάκτρια Ρόδη-Ἀγγελικὴ Σταμούλη συνέχισε τὴν ἐνασχόλησή της μὲ τὶς μεταγραφὲς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κων. Οἰκονόμου (ποὺ περιέχονται στὸ φυλασσόμενο στὸ Κέντρο Ἀρχεῖο Οἰκονόμου), ἐν ὄψει ἐκδόσεως τοῦ Β' τόμου τῆς Ἀλληλογραφίας τοῦ λογίου κληρικοῦ καὶ διδασκάλου.

Ἐξακολούθησε ἐπίσης τὴν εὔρετηρίαση τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Πρεβεζάνου ἐμπόρου Μαρίνου Λουρόπουλου (τέλη 18ου - ἀρχὲς 19ου αἰ.). Μέχρι στιγμῆς ἔχει ἀποδελτιώσει λεπτομερῶς 200 ἀπὸ τὶς 608 συνολικὰ ἐπιστολὲς καὶ ἔχει ἀρχίσει τὸ σχολιασμό τους.

ζ'. Ὁ συντάκτης Δ. Τσουγκαράκης συνέχισε τὴν ἀποδελτιώση καὶ τὴ συλλογὴ ὑλικοῦ γιὰ τὸ πρόγραμμα «Τὰ Μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος - 1. Τὰ Μοναστήρια τῆς Κρήτης», καὶ συνέταξε πρόταση γιὰ τὴ χρηματοδότηση τοῦ προγράμματος ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας. Ὁλοκλήρωσε τὴ συγγραφὴ τῆς μελέτης «Ἡ σιτικὴ πολιτικὴ τῆς Βενετίας στὴν Κρήτη τὸν 13ο καὶ 14ο αἰώνα», ποὺ ἤδη δημοσιεύθηκε στὸν Γ' τόμο (1990), σελ. 333-385, τοῦ περ. «Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικά». Προχώρησε τὴν ἐργασία του γιὰ τὴν ἐκδοση τοῦ Βίου τοῦ ὀσίου Λεοντίου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων (12ος αἰ.).

Κατὰ τὴ διάρκειά της ἐρευνητικῆς του ἀδείας ἐργάστηκε στὶς βιβλιοθῆκες τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Λονδίνου, ὅπου: α') συγκέντρωσε ὑλικὸ γιὰ τὴν ἐκδοση τῶν βυζαντινῶν περιγραφῶν τῶν Ἀγίων Τόπων καὶ β') ἐνημερώθηκε σὲ θέματα χρήσης ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα (βιβλιογραφία - προγράμματα) γιὰ μελλοντικὲς ἀνάγκες τοῦ Κέντρου.

Δίδαξε στὸ Ἴόνιο Πανεπιστήμιο Βυζαντινὴ Ἱστορία καὶ Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Παιδείας.

Δημοσίευσε, τέλος, τὶς ἐξῆς μελέτες του: 1. «The Byzantine Seals of Crete», στὸ Studies in Byzantine Sigillography 2, Washington DC 1990, σελ. 137-152 — 2. «Some unpublished lead seals concerning Crete», στὴ REB 48 (1990), σελ. 243-246.

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου ἐμπλουτίσθηκε ἐφέτος μὲ 365 νέους τόμους βιβλίων καὶ περιοδικῶν (ἀριθμὸς βιβλίου εἰσαγωγῆς 9219-10184).

Ὅπως καὶ ἄλλοτε, πολὺς χρόνος δαπανήθηκε ἀπὸ ὅλο τὸ προσωπικὸ γιὰ τὴ διεκπεραίωση διοικητικῶν καὶ ἄλλων γραφειοκρατικῶν ἐργασιῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση, ἀπ' εὐθείας ἢ δι' ἀλληλογραφίας, εἰδικῶν ἐρευνητῶν, Ἰδρυμάτων καὶ Ἰνστιτούτων, τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ποὺ ἀποτάθηκαν στὸ Κέντρο γιὰ διάφορα ἐρευνητικὰ καὶ ἄλλα θέματα.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου

Δημ. Ζ. Σοφιανὸς